

DISSERTATIO INAUGVRALIS
EXHIBENS
COGITATA QVAEDAM
DE
FEBRE BILIOSA

QVAM
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
CAROLO AUGUSTO
DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGA-
RIAE ET GVESTPHALIAE LANDGRAVIO THV-
RINGIAE REL.

CONSENTIENTE GRATIOSO MEDICO-
RVM ORDINE

PRO IVRIBVS DOCTORIS
MEDICINAE ET CHIRVRGIAE

RITE OBTINENDIS

A. D. XV. IVLII CICISIS CCLXXXIV.

PVBLLICE DEFENDET

AVCTOR
NICOLAVS HENRICVS BREHMER
LVBECENSIS.

IENAE,
TYPIS STRANCKMANNI.

N. 5

27.

00

M-5-27

1372 460'01

§. I.

INTRODVCTIO.

Dotes praestantiores huiuscemodi libelli, qualem jam publici juris facere jubeor, mihi semper videbantur materiae grauitas potius, quam nouitas, magisque studium lucidi ordinis et sermonis cultioris, quam nimiae fedulitatis aut plurimae lectionis vana ostentatio. Itaque nullo modo operam dedi eligendae materiae, cujus novitate haec scriptiuncula placere possit, sed e contrario pridem apud animum constitui materiam pertractare vt argumento grauem, ita maxime tritam, quoniam equidem difficilius esse censeo de quadam trita et saepius agitata materia noua quaedam, saltem attentione non indigna tradere, quam de abscondita parumque agitata, et simul laudabilius existimo magis scribendi ratione, quam ipsa materia legentium gratiam aucupari.

Sed materiae istius, de qua hac occasione agere iuuat, eligendae duplex mihi potissimum consilium fuit, vnum, vt publica quasi confessione declarem, me maluisse in variam morborum indolem et causas attendere, quam solo acquiescere nomine, nec auctoris celeberrimi cuiusque placita vel praecepta seruili mente assumere, venerari et imitari, alterum, vt maiorem forte attentionem in momenta quaedam apud nonnullos excitem, quae in curando morbo vulgari et graui saepe negligantur, quamuis sine maximis incommodis aegroti, imo periculo, non negligi possint. Miretur certe aliquis, me tironem medicum de morbo adeo vulgari et scriptis maxime decantato aliquid praecipere conari, praesertim post illustris RICHTERI studia, quibus, in obseruationibus medico-chirurgicis, meliora de methodo huic febre medendi docere annis sit, sed mirari (puto) desinet, si, cur hac de materia differere animum induxerim, paucis profitear.

Simulatque, missa theologia, studium disciplinarum medicarum cupidissime amplexus eram, statim mihi proposui praecipue ad eos morbos attendere, qui saepius quidem occurrunt, et in quibus subigendis medicus, partes suas viriliter agens, facile salutem ferre, negligens grauissima quaeque mala excitare possit. Ad quemnam igitur morbum potius respicere me oportuit ita sentientem, quam ad *febrem biliosam*, cuius nomen et imperium tam

late

late patet, et quae, vel ab aegroto, vel a medico neglecta, saepissime solet mortem ab ipso morbo minus timendam arcessere. Quum ergo ipsius originem medelamque et lectione et meditatione rectius nosse niterer, mihi statim visum est, ea, quae stomachum et intestina bile nimia liberent non semper sufficere ad vim hujus febris compescendam, quod quidem, lectis iisdem observationibus, quarum iam mentionem feci, intellexi certius. Itaque quum sub initio hujus anni Erfordiam petiissem, ibique occasionem ampliorem nactus essem aegrotos visendi et curandi, apud animum constitui praecipue in hunc morbum paullo curatius inquirere, modo copia daretur. Quae cogitando speraueram, obtinere etiam licuit, quum aliquot habdomadas post febris biliosa hujus urbis incolas invaderet, cujus breuem historiam ex more scriptorum in fronte huius opusculi proponere non a re alienum esse videtur, ex qua simul facilius perspici poterit, quo iure quae iniuria hanc materiam pertractandam susceperim.

§. 2.

HISTORIA FEBRIS BILIOSAE EPIDEMICAE.

Initio huius anni frigus grauius cum niue non multa coniunctum tempus hiemale adesse testabantur, quod in fine anni praeteriti vix sentiebatur, sed breui imbres et venti vehementiores insecuti

sunt. Hoc quidem tempore morbi fere omnes speciem catarrhalium prae se ferre coeperunt, imprimis cum excretionem alvina frequentiore coniuncti, rarius cum nimis copiosa bilis secretionem, cuius tamen vestigia hinc et inde apparuerunt. Sub finem vero Ianuarii tempestatem humidam ferentior excepit, cum aura calidior, per duas septimanas et quod excurrit, perdurans, quae simul febres biliosas attulit, primum mitiores et paucis remediis subigendas, mox saeviores et rebelles. Plurimi homines hac febre simul et ex inopinato corripiebantur, ita, ut malum istud a captivis Franco-Gallis profectum esse plurimi crederent, per hanc urbem a militibus Borussiae Parthenopolin deductis, rectius repetendum ab insolita aeris temperie, quae per totum tempus hiemale viguerat, et a subita ipsius vicissitudine. Prae caeteris viri et foeminae validiores, ut plerumque fit, lecto affigebantur, adolescentuli pauciores, infantes fere nulli.

Symptomata quidem, quae hanc febrem comitabantur, eius generis erant, ut ipsius originem disciscitanti luculenter proderent. Tussis initio ferocior, in vigore morbi propter vires fractas sedatior, iisdem sensim recuperatis, adeo increvit, ut miseros aegros dies noctesque cruciaret, efficacissimis remediis non, nisi in tempus breve cessura. Affectiones faucium vni alterive febricitanti, viribus adhuc fere integris, vix linguae usum

con-

concedebant, narium vero et oculorum fillicidium
 aderat nullum. Praeterea tumor in pectore vel
 dorso non infrequens, late distentus, sed parum
 eleuatus dolorem vehementiorem excitabat. Signa
 vero ea, quibus in hac febre praua bilis secretio
 annuntiabatur, a vulgaribus haud discerni pote-
 rant, nisi simulata lenitate, vomituritionis absen-
 tia, pronitate ad aluinas excretiones et affectioni-
 bus capitis mitioribus. Quanta vero praecefferit
 irritatio, docuit symptomatum vulgarium atrocitas,
 insolitorum copia, contrariorum subita vicissitudo,
 quae quidem statim ab initio fere semper augurari
 iusserunt febrem a solito decursu deflexuram, nec
 a remediis solitum effectum sperandum. Sed forte
 magis, quam reliquae affectiones grauiore, in nar-
 rando huius morbi epidemici decursu, attentione
 digna esse videtur, quae in ipsius curatione insti-
 tuenda nullam postulauerat, surditas scilicet, quae
 ad vnum fere omnes statim primis diebus vexauit,
 eum in modum, vt maximus strepitus aegros sibi
 probe conscios, nec infirmiores, saluis caeterorum
 sensuum functionibus, plane non commoueret.
 Equidem vero non solus hanc surditatem epide-
 micam, superato malo sponte cessantem, obserua-
 vi, sed a medicis pluribus sciscitando cognoui, eam
 maxime diuulgatam et communem fuisse. Sicuti
 vero febris repente accesserat, ita subito periculum
 adduxit. Citissime enim sensibilitatis nimis affectae
 vel humorum dissolutionis notae conspiciebantur,

et quos iam recte valere aut leui morbo laborare crederes, die sequenti subita virium prostratio in vitae discrimen praecipites egit.

Colluuiem hanc biliosam cito remouere, viribus follicite parcere, et omni modo consulere, putredinis vim sedulo arcere, mihi potissimum curae fuit, quum natura et decursus morbi haec fluida medico tunc potissimum iniungere viderentur. Remedia, quibus materiam biliosam mutari et dissolui putant, rarissime, nec, nisi pernecessaria videbantur, adhibita sunt, quoniam eorum usum in hac febre, ductus argumentis post recensendis, plerumque nihil vtilitatis, saepe damna afferre existimo. In morbo leuiore, dum bilis nondum vomitum postulare videbatur, aut vespera imminabat, sale ammoniaco fordes mouere tentavi, si aluus nimis liquida timenda erat, si vero obstructa, salis mirabilis dosi refracta usus sum. Vomitoria e contrario, dum signa bilis sursum tendentis nondum disparuerant, illico propinanda institui, quoniam propter subito accedentem virium prostrationem, canalis nutritii inertiam et pronitatem ad alvinas excretiones, momentum cunctando perdere nefas censui. Sed in ipso huius generis remediorum delectu cautio quaedam erat adhibenda. A tartari emetici usu per totum id tempus plane abstinui, quia catarrhales affectiones tubi intestinalis praegressae ipsius laxitatem incredibilem excitauerant, et quoniam aegrotum quendam, cui

con-

=====

9

confulto, morbo emeticum maxime iubente, por-
rigebatur, non vomitu concitato, sed aluo mota,
fere vita et quatuor infantes paruulos patre priva-
set, ab alio vero rheumatismo inueterato laboran-
te magna dosi haustus eodem modo effectum destitu-
tus est. Radix quidem ipecacuanhae certius mate-
riam ventriculi superne mouit, plerumque cum
vnico grano tartari emetici coniuncta, tamen et
sine hoc pernicioso euentu deiectiones auxit, nec
cum oxymelle squillitico commixta plane innoxiam
se praebuit. Hunc vero funestum emeticorum ef-
fectum omni modo euitare studui, idonea dosi, po-
tus apta quantitate et qualitate, praesertim vero
lenibus quibusue stimulis, qui stomachi torpo-
rem et inertiam aut minuere, aut demere possent.
Aluum citare, dum natura iniunxerat, remediis iis
tentavi, quae intestina non relaxarent, et corru-
ptionem putridam anteuertent, at modice et
pauulatim plerumque, vt omni ratione viribus par-
cerem, nonnunquam vero sponte nimis motam,
cum insigni virium diminutione, cohibere coactus
fui. Interea largo potu frigidae cum aceti vini
vel spiritus vitrioli larga quantitate commixto pu-
tredini biliosae colluuei breui timendae resistere
connisus sum. Nec neglecta sunt remedia ea, qui-
bus vis corporis humani vitalis aut firmatur, aut
excitatur, sed pro re nata diligenter exhibita,
quamuis hic non pluribus commemoranda, quum
modo partes secundas inter medicamina sustinent,

quae assultibus febris biliosae opponuntur. Venae-
sectionem equidem modo semel hoc tempore in-
stitui, ductus manifestis inflammationis signis, in
viro sanguine abundante et ad hujus diminutionem
assuefacto, sed parcam et sine detrimento infe-
quente, in alio instituta, medico nullo iubente, fe-
brem putridam progenuit periculosiorem, in mu-
liere, omnibus remediis plane irritis, mortem ac-
celeravit. Quod ad singula symptomata attinet, in
variis hominibus varia, et ad remedia istis oppo-
sita, de his pluribus differere meum non crit.

Concisam huius febris epidemicae historiam in
conciso libello ideo potissimum proposui, ut legen-
tibus innotesceret, me observatione et meditatio-
ne propria, non e centenis libris ea collegisse,
quae de febre biliosa scripturus sim. Plurima,
quae mihi apud aegrotorum lectos in mentem ve-
nerunt, plane cum iis conspirare novi, quae in
aliorum scriptis occurrant, multa, iudicibus saga-
cioribus, ut in posterum mihi ipsi, dubia aut pro-
fus irrita videri, pauca nihilominus superesse con-
fidere mihi liceat, quae ad rectam huic febre me-
dendi rationem aliquid faciant, quamvis leuiores
sint vel videantur.

SECTIO I.
DE NOTIONE ET VARIIS SPECIEBUS
FEBRIS BILIOSAE.

§. 3.

DE NOTIONE FEBRIS BILIOSAE.

Febris biliosae notionem me exhibere velle non paucis mirum videbitur, quum nulla alia nostra aetate saepius occurrere soleat, et quum symptomata hujus morbi plerumque adeo manifesta sint, vt et ab homine artis medicae imperito congruo vel recepto nomine insigniri queant. Attamen si quis meminerit, apud auctores idem hoc nomen non eandem rem semper designare, et febrem haud raro biliosam a medicis haberi vel dici, sine dubio inter morbos alius indolis referendam, non repugnabit, hoc modo et ambiguitatem in dicendo, et errores in curando morbo me vitare velle. Neutiquam vero morbum ita definire cupio, vt omnes regulae stricte seruentur, quae in philosophorum scholis tradi solent, Definitio-

nem

nem enim morborum veram et genuinam haud formari posse, vel certe parum prodesse censeo. Nam quae philosophus, subtilis verborum interpres et iudex, forte desideraret aut reprehenderet in formanda morbi notione, medicus jure suo negligit, qui modo tot notas erui et afferri cupit, quot sufficiant ad morbum quendam a simillimo quoque aut ipsius naturam simulante discernendum, ne, quem studeat seruare, perdat. Nec quoniam notionem jam proferendam iis, quae a scriptoribus traduntur, praestantiorem judicavi, hoc in libello exhibere volui, sed inprimis cogitata quaedam, quae huc spectent, aptius exponi posse videbantur, atque simul majori attentione errores quosdam exquirere studui, quos in febris biliosae notione constituenda auctores nomine et meritis insignes commisisse cernimus, qui dum in morbi curatione instituenda non satis euitantur, grauissima mala procreasse constat.

Febrē vero *biliosam* eam voco, cujus symptoma grauissimum est praeternaturalis bilis conditio vel organorum biliosorum, inflammatione eorum nulla conspicua.

Primum huic notioni nihil de causa febris adjungere, et hac in re a more fere omnium scriptorum secedere volui, quoniam modo ea, quae sensuum ope cognoscuntur, visa et obseruata, ad diagnosis morborum rite formandam aliquid faciunt. In symptomatibus recensendis tantum subsistere licet,

nec

nec disquisitio de quadam causa probabili, nec alia luxuriantis ingenii additamenta notionem morborum ingredi debent. Si quis ista non curat, non modo obseruatoris fide digni partes negligit, sed et leges violat ex philosophorum praeceptis et medicorum summorum exemplis stabilitas. Nec minus ipsi arti sanandi damnum infertur, si idea de causa morbi in ipsius notione symptomatibus annectitur. Neminem enim fugit, sententiam de morborum causis saepe falsam fuisse, vel pro vario tempore et ratiocinandi modo variam, quare factum sine dubio est, ut notio morborum frequenter fuerit a recentioribus mutata, plurimorumque a veteribus descriptorum natura dubia sit, parumque cognita, cujus rei disquisitio et disceptatio de atra bile exemplum triste praebet. Sed quid opus est ad ista tempora recurrere a nostris adeo remota, vel plurimos morbos colligere ad varium de morborum causis iudicium probandum? Perfirmamus in febre eadem, de qua sermo nobis est, et recordemur, summam adhuc litem agi aetate nostra de causa ipsius, ut quam maxime dubitari possit, in quamnam sententiam abeundum sit. Et enim nemo ignorat, bilem, quam plurimi febris hujus causam vocant, aliis ipsius effectum potius videri, et argumenta, quibus utraque pars sententiam suam confirmare nitatur, magni esse ponderis. Quae, quamuis sola sufficiant ad notionem de causa febris biliosae remouendam, dum de hujus

ius notione agatur, tamen non e ré erit simul in
 memoriam reuocare, tam audaci de morbi cujus-
 libet caussa iudicio, quod firmissimis fundamentis
 superstructum videri debeat, quum ad ipsam dia-
 gnosin morbi referatur, medicos facile ita confopiri,
 vt non amplius de ea disquirant, et forte meliora
 prodant.

Vitium aliud maioris momenti, proposita hac
 febris biliosae notione, castigare volui, quod au-
 ctiores non pauci neglexerunt, aut certe non pro
 rei dignitate satis bene tractarunt, quod non solum
 medicus imprudens vel tiro, sed nonnunquam ve-
 teranus et sapiens committit. Quo commisso, mi-
 seri aegroti saepenumero vel per longum temporis
 spatium lectulis affiguntur, alias breui restaurandi,
 vel adeo neci traduntur. Quod quidem vitium
 saepius committitur, licet euitari possit, explora-
 tione, medici summo artificio atque praesidio, te-
 mere neglecta, dum, bilis signis quibusdam vix
 conspicuis, imprudens quisque se hostem iam de-
 prehendisse clamat, nec ideo morbum ipsum curat,
 sed tantum affectionem organi maxime irritabilis
 cum eodem fortuito connexam. In principio enim
 morborum, praecipue catarrhalium, conspiciuntur
 saepe symptomata, quae nimis largam bilis secre-
 tionem testantur, sed leuiores et subobscura, ap-
 petentia nulla ciborum, sapor amarus, lingua mu-
 co subflauo et tenuiori obducta, sensus quidam in-
 gratus in scrobiculo cordis, aluus nimis laxa, ca-
 pitis

pitis dolor haud exiguus, quæ quidem simulatque medicus incautus conspexit, biliosam farraginem resoluentibus remediis a lateribus ventriculi diel- lere festinat, diuulsamque et fatis dilutam per os aut aluum emittere, sed irritò studio in dies au- get. Negari certe non potest, male intellectam doctrinam de febribus gastricis laruatis sæpe mor- talibus funestam fuisse, quippe quæ plurimos mor- bos, gastricam naturam simulantes, hanc formam vere induere coegit, et prauæ diagnosi prauam medendi rationem superstruxit. Itaque a vitio adeo vulgari et pernicioso non solum in posterum medicam artem exerciturus sibi cavere, sed et ipsa febris biliosæ notione idem iam indicari oportere, et quodammodo facilius arceri posse videtur, quare in modo proposita adiunxi, prauam bilis conditionem *grauissimum* symptomata febris esse oportere, quæ biliosa nominanda sit. Nullo modo me fugit, iudicium de symptomatis cuiusdam grauitate incertum esse et varium, si vel ipsius, vel medici ratio habetur, attamen omnes ii, qui naturam mor- bi sedulo quaestionibus indagare, et therapiae gē- neralis firmissimis praeceptis inhaerere student, hac de re iudicium laturi plerumque consentient, nec certi limites, quos ultra et citra non diuagandum sit, praefigi queunt.

Rarius isto vitio, sed non leuius aliud habendum est, scilicet permutatio symptomatum, quæ jecinoris inflammationem insequuntur, aut secre-
tionem.

tionem vberiore alia causa profectam, quae licet triftis fit, imo letalis, hoc loco non pluribus illustranda crit, fufficietque mentionem ejus feciffe, quum plures de ea egerint auctores arte praestantes, et morbus alter rarius occurrat.

Sed vt auctores inflammationem hepatis nunquam subesse docent, dum bilis nimia in ventriculum effunditur, ita mirandum est, fere omnes, si vera irritatio biliofa in corpore latet, modo in bilem attentos esse, quae in tubo alimentari contineatur, nec ad fontem ipsum respicere, unde dimanuerit, nec ad riuum, cui bilis nimia copia profusa immittitur. Maxime vero necessariam esse hanc distinctionem variae conditionis irritationis biliofae, natura ipsa non dubie indicare videtur, quam scriptores quidam secuti usitatiffimam hac de re opinionem confutare et emendare conati sunt, et in hoc quoque libello, argumentis allatis, pluribus explicabitur.

Vt vero isti scopuli facilius euitentur, in quos facillime incautus quisque medicus illidit, et quidem nunquam impune, iam in notione hujus febris quaedam omittenda, addenda vel mutanda erunt, quae sine ratione prolata, vel neglecta, vel minus accurate definita sunt. Sed, vti jam antea monui, equidem nullo modo omne punctum tulisse mihi persuadeo, si quidem probe noui, morborum limites adeo inter se conjungi, vt scriptis cuique proprios assignare medicus non possit, nec, cum ni-
mia

nia ratiocinandi subtilitate commodum nullum fere in eorum curationem redundet, hosce nodulos, qui perperam extricantur, dissolvere velit. Etiam si ergo forte affectiones dysentericae vel icteritiae occurrant, cum febrilibus conjunctae, in quas fere omnia quadrare videantur, quae ad febris biliosae notionem retuli, idcirco non ab aequo quopiam iudice damnabor. Sed quicquid sit, praestat saltem in notione morbi formanda, quam in curatione ipsius errasse.

§. 4.

VARIAE FEBRIS BILIOSAE FORMAE
ET SPECIES.

A quolibet medico, non ingenio, artis amore et pietate destituito, requiritur sine dubio, ut naturam morborum magis magisque indagare nitatur, et perpetuo dispiciat, num methodo praestantiore curationem possit absolvere. Quum vero melior ratio morbo cuidam medendi plerumque non insitui queat, nisi ipsius indolem variasque formas rectius perspexeris, medici praeclariores omnis aevi in hac disquisitione potius studium suum operamque collocarunt, quam in novis aut mirabilibus adeo medicamentis excogitandis. Quod quidem studium alius alio modo amplexus et persecutus est, sed maxima pars eorum id potissimum egit, ut, praegressa observatione sollertiore, similes, nec tamen

B

iisdem

iisdem remediis curandos morbos probe discerneret, et noua eorum genera nouasque species conderet. Quamuis magnopere dolendum sit, hoc modo plurimas morborum species luxuriante ingenio, non natura duce, formatas et effectas esse, vel ita a se inuicem distinctas, vt commodum aut nullum, aut perexiguum ex tali distinctione nasceretur, vel temere adeo auctas, vt sine fine crescere putares, tamen nihilominus ex eadem rite formata maxima commoda in artem medendi redundarunt. Nam huic studio morborum varias formas probe discernendi hoc certe tribuendum est, vt morbi plurimi iam facilius dignosci, rectius obseruari, citius et melius repelli possint. Quanta vero utilitas ex laudabili diuisione variarum formarum, sub quibus morbi compareant, oriatur, ex historia methodi febribus intermittentibus medendi quam luculentissime patet. Etenim, dum olim in ipsius decursum animum conuertebant, et modo dies notabant, quibus vim suam exferere solet, nulla ratione diversae ipsarum naturae habita, eas in annum durare haud mirabantur, aut ita violenter infringebant, vt mala longe graviora inde nascerentur. Postquam vero medici in istarum differentiam, ab ipsa natura quasi constitutam, curatius inquirere, et hanc optimam ducem ac magistram secuti varias species condere coeperunt, durationem simul et atrocitatem valde diminuerunt. Sed quid opus est late disquirere ad summam

nam vtilitatem probandam, quae probabili ex diuisione morborum in complures species promanat? Optimum exemplum ipsa febris biliosa exhibet, quae, dum a pituitosa nondum distinguebatur, medicos non potuit non in tristes errores immergere, vt has natura dissimillimas febres eodem prorsus modo iisdemque remediis coercere niterentur.

Febris biliosae species a nullo auctore distinctas esse memini, quem alii tanquam ducem, fecuti sint, nec ratio adesse videtur, quae talem distinctionem possulet. Nam si methodum consideramus, qua haec febris curari solet, perfectam haberet quilibet, qui secum reputaret, causam febris non sollicitè eruendam esse, sed potius in aprico positam, malumque non miro corporis humani fabricae artificio sensim remoueri, sed a medico plerumque exterminari, naturam fere semper haud obscure indicare, quando artis auxilio indigeat, remedia, quibus naturae opem feramus, esse pauca, simplicia et notissima, eorumque effectum sensibus obiectum facile perspicere posse et dirigi. Quae quidem si quis in mentem reuocat, et simul recordatur, hanc febrem mortales adeo frequenter inuadere, vt nullus fere alius morbus hominum genus saepius infestet, medicosque et ingenio et fama insignes malo tam vulgari et pernicioso rectius mederi et exemplo, et scriptis nos docuisse, profecto non mutabit sententiam. Sed non moleste ferant lectores velim, me ex ipsa

medendi ratione, ex ipsa morbi natura aliter sentire conari, et ex parte etiam auctoritate hanc sententiam tueri licebit.

Bilem in ventriculo et intestinis contentam, nimia ipsius secretione praegressa, hoc vel alio modo auferre vnicum videtur esse studium in febre biliosa subigenda medico injunctum, sed forte magis doctorum auctoritate, quam natura duce. quae quidem aperte declarat, tale conamen saepe non esse sufficiens, nec raro plane irritum, imo nociturum. Cuilibet enim medico, cui contigit, licet in paucis hominibus, effectum obseruare, hujus generis remedia in febre biliosa infecutum, haud latere potest, remedia, quibus intestina purgantur, biliosam colluuiem saepe non auferre, sed paululum minuere, alias vero, quasi e fonte nunquam arescente, denuo elicere, nonnunquam vero vires adeo infringere, vt periculum summum inde metuendum sit. Nonne ergo operae pretium esset accuratius definire, quando et quatenus ista remedia locum habeant, et quando cum aliis coniungenda vel permutanda sint?

Nec minus disquisitio de natura morbi mihi fauere videtur, cujus causa proxima, hepatis irritatio antecedens et inde aucta bilis secretio haudquaquam negligi possunt. Quae quidem irritatio et secretio, si perdurat adhuc, si vehementissima fuit, si hepatis irritabilitas ad summum gradum euecta est, nonne attentionem quandam haec momenta

menta requirunt, nonne medendi rationem vulgarem mutandam esse iubent? In aliis morbis, in quibus irritatio organi cuiusdam secretorii maior adesse solet, licet aegrotus valetudinem pristinam breui recuperet, et rarissime in vitae discrimen adducatur, irritationem maxime considerandam esse medici omnes vno quasi ore consentunt, hepatis vero, organi secretorii maximi irritationem, febris vehementioris fomitem et mortis causam frequentem, nulla attentione dignam haberemus? Idem iudicandum erit de ea biliosae colluiei parte, quae ab innumeris vasculis forbentibus recepta sanguini immiscetur, et, sedato intestinali tumultu, febrem sola nutrit. Praeterea cum ipsa bilis conditio non semper vna sit eademque, cum humor iste maxime mutabilis modo vappidior, modo acrior, modo spissior, modo tenuior cernatur, et turbae inde ortae magnopere variare debeant, potest ne medendi ratio semper eodem modo institui, damno non insequente?

Sed ne forte multis videar nimio nouitatis studio deditus, dum morbi adeo vulgaris nouas species statuere audeo, et methodum eundem fraemandi vsitatissimam vituperare paullo audentius, licebit et ad auctoritatem aliorum confugere ad prolatam sententiam praeclare confirmandam, quam maiorem fiduciam in argumentorum veritate collochem. In libro *de irritabilitate* elegantissi-

mo *), cuius auctor in fronte plurimam promulgarum sententiarum copiam viro Excell. REILLO se debere profiteretur, non paucis inveni, quae sententiam meam confirmarent. Seuerius ille vir, facile inter praestantissimos aetatis nostrae medicos referendus, in solitam febris biliosae medendi rationem animaduertit, simulque singulos casus enumerat probe discernendos, et quibusvis remedia aptiora designat, qui quam proxime ad eos accedant, quos, tanquam species febris biliosae, mox proponere in animo est, quamquam auctor ille potissimum de ea febre egit, quae gastrica vocari solet, nec equidem illo antesignano usus sum, sed potius obseruatione propria, licet artis limitibus circumscripta, ad eandem fere sententiam perductus, in quam cito abire iubent et meditatio, et experientia. Non modo acquieuit in castigatione doctrinae de febre biliosa alius auctor notissimus**), sed etiam nouas ipsius species constituit, at forte distinctione nimis subtili, et medico in exercenda arte parum profutura.

Itaque ne in eundem errorem illabar, a quo non fatis sibi cauit auctor iste, duo potissimum momenta

*) *I. L. Gautier* Diss. de irritabilitatis notione, natura et morbis. Halae 1793.

**) *A. G. Richter* medicinische und chirurgische Bemerkungen, 1r Band. Göttingen 1793.

***) *Wedekind* Bemerkungen über die Gallenfieber. V. seine vermischte Schriften.

menta nullo modo negligere nifus fum, quae inter omnia huc referenda principalem locum videntur occupare. Primum modo eas febris biliofae formas diftinguere et in fpecies difpofcere tentavi, quas circumfpectus medicus in morbi curatione inftituenda nec negligere omnino, nec eafdem exiftimare poffit, quippe quae curationis confilium faepe non parum immutent, aut plane novam poftulent, aut in fingulorum remediorum delectu maximi faciendae fint. Deinde hafce formas non pro lubitu fingendas et excogitandas effe ratus fum, fed quas natura ipfa et obfervatio varias effe videntur indicare, modo diftingui oportere. Iftae quidem leges, quamvis non impune violari queant, quum difficillimum fit eas ftrictè feruare, lectores beneuoli et arbitri non inique ferant precor, fi momenta quaedam offenderint minus accurate explicata, quoniam mihi neutiquam in mentem venit, fundamentis doctrinae de febre biliofa audacter dirutis, noua condere. Si quis ergo vnam recenfitarum fpecierum non admittat, aliam vero addendam putet, vel febris ftadia formas quasdam vocare fuadeat, quas inter fpecierum numerum retuli, per me licebit. Attamen nefcio, num alio modo incautus medicus facilius et feuerius doceatur, folitam medendi rationem faepe parum aptam effe, eiusdemque abufum homicidii cauffam frequentem fieri. Quod fi forfan quibusdam aliter videbitur, cogitent, quaefo, me exiftimaffe, hoc ordine opti-

me observationes et sententias quasdam in medium proferri posse, quae, uti spero, non omnes damnabuntur a iudice severiori, sed naturae consulto artis perito.

§. 5.

DE FEBRE BILIOSA GASTRICA.

Istud quidem nomen febr̄i tribuerem biliosae, cuius grauisimum symptoma irritatio, a bile in stomacho et intestinis latente profecta, habenda est. Speciem hanc primo loco ponendam esse duxi, quamvis, si ad reliquas respicimus, natura in febris decursu ordinem alium feruet, quoniam haec species hucusque a plurimis, tanquam vnica, considerata fuit et tractata, et quoniam medendi ratio, quae huic speciei conuenit, in plerasque videtur quadrare. Bilem vero, non deprauatam, in canali iutestinorum asseruatam, nimia copia corpus quam maxime irritare posse, et febris aut causam, aut fomitem esse, non multis probandum erit, siquidem in ea eliminanda medici plurimi omnem studium collocant. Summum scilicet et mirabilem nexum esse inter ventriculum et systema neruosum, ipsa corporis structura et experientia satis superque testantur. Consideremus modo locum, quem ventriculus occupat, a quo paullulum tantum distat plexus ille neruosus, qui semilunaris ab anatomicis vocari solet, intueamur grauisimam functionem huic designatam. Praeterea in quibuslibet

hæt fere corporis et neruorum affectionibus pravis fere femp̄ ventriculum fimul affici constat, et e contrario ipsius functione modo parum difficiliore vel turbata, totum corpus grauit̄ commoueri, imprimis vero caput aut organa vicina vel nobiliora laesa turbas ipsius vehementiores excitare. Fortasse grauius argumentum exhibet effectus, qui irritamenta reliqua tubi intestinalis insequi solet, inter quae vermes nominare sufficit, quos motuum vehementissimorum et febris causam haud dubiam esse neminem fugit. Nonnunquam etiam ipsa bilis in totum corpus et systema neruosum effectum exferit vix credibilem, et maniam ferocissimam concitasse traditur, cuius rei memorandum exemplum auctor fide dignissimus refert *).

Sicuti vero plurimi, his vel alijs argumentis ducti, mecum consentient, febrem biliosam ex copia bilis intestinalis oriri posse vel nutriri, ita sine dubio reprehendent, me nomen vulgo quidem generi morborum designatum, quibus febris biliosa annumerari solet, singulae ipsius formae adscribere. Sed, quod pace eorum fiat, non dubitauit nomen generi morborum male inditum ad speciem iterum referre, cui magis competat. In febre enim biliosa non tantum rationem habendam esse bilis in intestinorum canali conspicuae, sed saepe etiam irritationis hepaticae et particularum bi-

B §

lio

*) *Finke* de morbis biliosis anomalis, Monast. 1780.

liosarum, quae humoribus admixtae sint, iam antea monitum est, et postea magis explicabitur.

Grauior vero, quam de nomine, disquisitio de signis erit, quibus haec febris biliosae species a reliquis, quibuscum permutari possit, distingui queat. Hoc quidem loco ingenue profitendum est, id, quod etiam de diagnosi cuiusvis alius febris biliosae speciei valet, signa nec multa, nec satis vera iam a me enumerari posse, quum vnus hominis, vel sapientissimi experientia huic operi perficiendo non par sit, etiam si HIPPOCRATEM observandi facultate superet, et annorum serie NESTOREM. Sed licet non temere sperare, si specierum febris biliosae distinctio medicis vtilior aut magis necessaria visa fuerit, huic signorum inopiae breui succurri posse, dum viri complures, et ingenio, et eruditione venerandi, in tali negotio versari non recusabunt. Attamen, quod mihi videtur vnicum, saltem potissimum momentum in diagnosi huius speciei proferam, scilicet *sordes biliosas vere turgere*. Postquam febrile frigus per aliquod temporis spatium corpus concussit, et calor mox enatus cum siti immodica cruciavit, bilis copiosa cum impetu in tractum intestinorum et ventriculum regurgitat, inquietudo, anxietas et dolor increfcit, bilis fauces vexat et vrit, et vomitum ciere minatur. Illo conamine, vt plurimum irritato, aut sine symptomatum mitigatione peracto, impetus iste et feruor plerumque paullatim sedantur, nec tamen penitus

cua-

euanescent, sed post aliquod tempus iterum ani-
 mari velutique refocillari videntur, sed non eum
 in modum saeuire, quam antea. Hunc si solitum
 febris vehementioris decursum spectamus, dupli-
 cem turgescentiam bilis non inepte statuere licebit,
 unam symptomaticam, irritationem organorum bi-
 lioforum et fel in intestina regurgitans infecuram,
 alteram idiopathicam, quam e conamine salutari
 naturae materiam noxiam e ventriculo protruden-
 di originem ducere iure meritoque medici arbi-
 trantur. Illam vehementiorem augere, et ad vo-
 mitum stomachum impellere nefas esset, quamuis,
 si irritatio minoris momenti subest, saepe sine da-
 mno insequente fieri possit, sed potius nisum inuti-
 lem mitigare et cohibere medici prudentis est, dum
 e contrario hanc promouere nititur. Nonnunquam
 auctores vehementissimi cuiusdam nisus ad vomen-
 dum, sed irri mentionem faciunt, quem neuti-
 quam augendam, sed omni studio imminuendum
 atque demulcendum esse rectissime monent. Tunc
 plerumque hanc turgescentiam bilis symptomaticam
 adfuisse suspicor, licet negare nolim, in corpore
 sensibiliore, a nimis acri bile in ventriculo in-
 clusa, huiusque visceris summa irritabilitate istos
 nimios tumultus oriri potuisse. Sed iam iterum
 quaestio incidit, quomodo turgescentia fellis sym-
 ptomatica ab idiopathica probe discerni possit, quum
 maximi momenti esse debeat, vt in hoc discrimine
 faciendo errores quoscunque vitas. Discrimina
 vtrius-

vtriusque vomituritionis potissimum a temporis spatium et symptomatum decursu petendum erit, si quidem illa in febris initio, haec fere aliquod tempus post, irritatione nulla praegressa, altera plerumque post praeviam quandam irritationem, mox quodam modo imminutam solet occurrere. Sed quoniam bilis, dum in ventriculum ex organis biliosis profunditur, haud raro motus vix sensibiles ciet, saepe difficillimum erit diiudicare, num vomituritio pendeat a proprio ventriculi stimulo, an partium vicinarum, imprimis jecinoris, quamvis medicus ingenio non hebeti praeditus et experientia doctus rarius, si vnquam, errare videatur.

Quemadmodum igitur non quaeque vomituritio salutari naturae nisi potest attribui, ita, materia prava ad alium vergente, dispiciendum praeter ceteris erit, num alia quaedam causa in corpore lateat, e. g. affectio catarrhalis, an nimia sensibilitas intestinorum vel laxitas adsit, cui potius effectus iste adscribatur, quam ipsi bili et naturae ipsius conatibus.

Neque vero vnaquaeque febris biliosa medicum potissimum in irritationem intestinalem attendere iubet. Quamdiu enim nulla vestigia bilis sursum vel deorsum vergentis apparent, equidem vix ac ne vix quidem febrem ab isto stimulo solo pendere mihi persuadeo, argumentis fretus post explicandis, dum de febre biliosa larvata sermo faciendus erit.

Neque hoc loco discrimen plane silentio praeferire libet, quod, ex mea quidem sententia, interest inter eam turgescentiam, quae a bile recens secreta profleiscitur, aut a coagulo bilis per longum tempus in stomacho latitante. Illa enim vehementior esse videtur, haec mitior atque languidior, et ad eos motus propius accedere, qui a pituitae mobilioris factae copia excitantur. Haec vero non valent ad veritatem hujus sententiae vel plane probandam, vel negandam, hinc eam, tanquam dubiam, adhuc in medio relinquendam censeo, quanquam natura aliquoties visa est huic discrimini non abnuisse.

Quod ad curationem hujus speciei febris biliosae attinet, hoc loco non pluribus verbis opus est, quum medendi ratio plane eadem esse debeat, quam medici fere quotidie adhibent, tanquam unicam, hinc saepenumero male. Sed de hoc in altera libelli parte.

§. 6.

DE FEBRE BILIOSA HEPATICA.

Aliam speciem febris biliosa constituere videtur, cujus gravissimum symptoma est irritatio organorum biliosorum, quam liceat vocabulo nondum visitato, sed, ut mihi quidem videtur, non incongruo et maxime conciso, *hepaticam* nominare. Equidem saepe miratus sum, in libris praeclarissimorum auctorum fere omnium, qui hac de febre

com-

commentarios reliquerunt, nihil aut parum de hoc irritationis genere inueniri, licet istud non solum medico, subtili disquisitione de morborum natura occupato, sed etiam artem exercenti, curae esse possit, imo debeat. Unde derivanda sit bilis in ictero totum corpus penetrans et tingens, num ex hepate, an e vesicula fellea, quique fere scriptores plurimis verbis disquisuerunt, studio non vituperando, sed tamen inutili, ad hunc vero biliosae colluviei fontem, a cujus conditione materiae profusae quantitas et qualitas pendet, animadvertere noluerunt. Non juvat ea repetere, quae antea de vomituritionis conatibus dicta sunt, qui saepe ex irritatione hepatis, non ventriculi oriuntur, id tantum iure meo urgere liceat, quod, quamdiu hepatis irritatio perdurat, ventriculus biliosa sentina minime purgari queat. Saepe mirantur medici, qui omni opera intestinales fordes penitus eluere nituntur, se omnem operam perdere, et post quodvis emeticum vel alui stimulum, ferme majorem bilis copiam prorumpere, quam prius conspexerant. At tamen si conditionem hepatis magis explorare animum induxissent, et causam ipsius irritationis investigare fatigassent, hac remota, morbum brevi sanassent, adhibitis remediis euacuantibus magis rebellem factum, nec ullo modo subigendum, nisi demum natura ipsa stimulum istum occultum dimouet. Si quis in aliis morbis, in quibus materia quaedam nimia copia excernitur vel fecernitur, mo-
do

do juberet aegrotum excreta illico mittere, nec organi irritati rationem ullam haberet, vix sanae mentis videretur. Irrideretur certe, qui in catarrho sibi nihil aliud agendum esse censeret, quam nares sedulo mungere, faucesve secreta frequenti pituita liberare, siue in leni oculorum inflammatione lacrymas, e variis fontibus profusas, modo sollicite detergendas esse, vel in glandularum salivarium irritatione, ne infecta saliva in stomachum transeat, sputa tantum perpetuo ejicienda esse. Sed profecto non multo prudentius agere videtur medicus, qui in nimis copiosa bilis secretionem sibi semper nihil aliud agendum esse opinatur, quam intestina his inquinamentis liberare. Nemo negabit, hanc biliosam farraginem removeri oportere, quae facillime corrumpitur, et innumeris viis admiscetur sanguini. Istud quidem negotium unicum plerumque erit, dum hepatis irritatio sponte desit, aut lenior emeticorum vi fortiore tollitur. Attamen num semper ista irritatio e plurimis causis plane diversis et saepe pertinacissimis, e. g. scabie retropulsa, deriuanda semper sponte cessare potest? Num semper adeo lenis est, ut irritatione ab emesi orta subigatur? Hepar, sicuti reliqua organa secretoria, si stimulus per aliquod tempus perdurat, uberiori bilis secretionem affuescit, et quod antea modo stimulus vehementior efficere potuit, iam minimus quisque efficit. Nonnunquam vero tanta hujus organi laxitas aut debilitas adesse videtur, ut sine villo prae-

ternaturali stimulo, ab ipsa bile ad vberiolem secretionem incitatur. Sed, quamuis haec et alia argumenta hepatis irritationem saepe non negligendam esse probent, tamen mirum non est, eandem hucusque a plurimi medicis negligi, maxime scilicet momentaneam, vt plurimum, nec artis auxilio indigentem, inprimis vero propter signorum indolem.

Iam de his *signis* verba facturo mihi commode fieri posse videtur, si indoles horum signorum magis explicatur, quae potiora videbantur, enumerantur, et ex recensitis ea seliguntur, quae in curanda febre maxime spectanda sunt. Pauca esse haec signa et maxime dubia, non mirandum est. Hepar enim, viscus paucis nervis munitum ideoque maxime insensibile, eum locum in corpore humano tenet, ad quem sensibus aditus nullus patet. Praeterea materia secreta, alius organi secretorii stimulo quodam affecti optima testis, parum hic in conspectum venit, quare saepissime irritatio haec non sentitur. Si vero irritatio adeo increvit, vt totum corpus quasi concusserit, hae turbae saepius aequo iure a vicinae cuiusdam partis affectione deriuantur. Sed inter ea momenta, quae ad diagnosin huius irritationis aliquid faciunt, praecipue referenda videntur, 1. materiae secretae biliosae conditio, siue ad quantitatem, siue ad qualitatem spectes; 2. hypochondrii dextri qualitas infolita, tensio, tumor, pressio, dolor; 3. laesio functionum,

in-

inprimis naturalis et systematis nervosi, a) nausea, vomituritio, colica, diarrhoea, b) angor, dolor capitis, vertigo, oculorum affectiones; 4) causae corpus irritantes manifestae, inter quas praecipue considerandae videntur: perspiratio suppressa, quae forte frequentissima est, nec plerumque diurnam irritationem gignit: commotio animi vehementior, inprimis ira, quae prae ceteris debilitatem quandam hepatis excitare videtur: capitis laesio et concussio; 5) remediorum euacuantium, inprimis emeticorum, inefficacia ad minuendam quantitatem bilis, et delendas affectiones febriles. Haec quidem inter momenta, quae irritationem hepatis probare possunt, priora maxime infida videntur, et in curatione instituenda parum prodesse. Nam etiam si biliosa farago in ventriculo adhuc conspicitur, tamen nimia ipsius secretio forte iam desit. Quod ad hypochondriorum affectiones attinet, saepe nullae conspicuntur, quamvis hepar maximo irritamento afficiatur, nonnunquam vero, nullo irritamento conspicuo, vere adsunt, nec cutis aut musculorum intercostalium vel abdominalium et viscerum in abdomine positorum nexus esse videtur fere ullus. Laesio functionum etiam a stimulo alio oriri potest, qui simul in corpore latitat, tamen capitis affectiones forsan, dum febrem biliosam adesse constat, quodam nexu arctiori cum hepatis affectione iungi videntur, quas nec in hac specie cognoscenda non oportet negligi. Ultima utraque dubia quidem, sed tamen ceteris certiora momenta, forte maiorem

rem attentionem postulant, et plura ad curandam febrem conferre possunt.

In hac curatione instituenda circa duo potissimum momenta medicus versabitur, in remouenda bile in ventriculum profusa et in auferenda hepatis irritatione, quo nouae effusionis occasio praescindatur. Illud officium, saepe vnicum, quando irritamentum vltro diminuitur, plerumque hoc antecedit necesse est, quoniam, eo, praesertim emeticorum vsu, peracto, plerumque simul hoc peragitur, attamen nonnunquam motus nimii organorum biliosorum prius mitigandi sunt, quam vomitorium satis tuto exhiberi possit. Dum vero post emetici vel cathartici usum denuo non parvam bilis copiam in ventriculo esse constat, dum affectiones capitis non leniuntur, nec febris ipsa minuitur, dum talem causam hepar irritasse nouimus, quae nondum remoueri potuit, aut quam adhuc superstitem esse suspicamur, tum demum ad hepar magis animaduertendum et ipsius irritamentum auferendum erit. Hoc quidem negotium, vt rite peragatur, causa verosimillima eruatur necesse est, quae organa biliosa adhuc obsidet. Mirum mihi videtur, medicum fere nullum, quantum noui, hac in febre causa, quae cuiusdam rationem habere, quamuis iure affirmare audeam, perpetuo emeticorum et purgantium vsu non paucos aegrotos neci tradi, quos, ratione irritationis hepaticae habita, seruare licuisset. Si ergo perspiratio praecclusa est, fomentum vel bal-

neum

neum tepidum egregie conducere mihi videtur, quodquidem remedium, nostra aetate nimis a medicis neglectum, non modo cutis spiracula spasmō constricta iterum referat, sed et nervos cutaneos irritando, et humores ad superficiem corporis alliciendo febris vehementiam placat. Similiter quaeque alia causa ea methodo remoueri debet, qua alias auferri solet, sed ad naturam febris ipsius adaptata. Si nimia irritabilitas aut laxitas iecinoris ad se videtur, quodque irritamentum, vel a medicamentis, vel a diaeta timendum, sollicite arcatur. Postquam vero de irritatione hepatis durante certiores facti causam inuestigamus, nec deprehendimus tamen, remedia adhiberi oportebit, quibus spasmodum vim superari vel mitigari constat, iis selectis, quae febris indoles quam maxime admittit. Hic potissimum balnea tepida, vesicantia in febre mitiore et aegrotis minus sensibilibus, iniunctiones et cataplasmata emollientia in regione hypochondriaca dextra applicata, et interne parua Ipecacuanhae vel tartari emetici dosis, rarius forte alia antispasmodica in usum vocari posse videntur, imo debere.

§. 7.

DE FEBRE BILIOSA HUMORALI.

Iis febris biliosae formis, quae singulari attentione non indignae sunt, etiam accensenda videtur

detur ea, cuius grauiſſimum ſymptoma eſſe putant irritationem vaſorum, poſt irritationem fere deletam inteſtinalē maxime conſpicuam. Equidem diu neciui, num haec forma febris bilioſae ſingularē ipſius ſpeciem conſtituere queat, nec ne, variis argumentis modo in hanc, modo in contrariam partem perductus. Rarius hanc induere formam febrem bilioſam, ſibi non propriam, experientia docebit quemlibet, cui non in mentem venit, medicos non parca manu remedia porrigere, nec cunctatoris nomen ambire, dum agatur de fordibus quibuſcunque remouendis. Nec ſemper, ſi, gaſtrico finito tumultu, irritatio perdurat, ipſius cauſſa bilis ſanguini admixta habenda erit, ſed nonnunquam alia quaedam, ſenſuum ope non cognoscenda, febrem adhuc nutrit. Plerumque etiam haec febris conditio nullum periculum minari videtur, et facillime a natura ipſa in melius mutari, licet paullo tardius. Quae ſi conſideramus, nullo iure haec febris bilioſae forma ſingularis ſpeciei titulo inſigniēda eſſe videtur, attamen ex altera parte ad mutandam hanc ſententiam momenta quaedam non vilioris notae nos inuitant, quae non curare nefas eſt. Primum ipſe morbi decurſus hic ſpectandus erit, quem non curatius obſeruaffe, ideoque mancum et imperfectum opus peregiſſe putarer, ſi de origine morbi prima locutus, dum ipſius forma a ſolita maxime diuerſa conſpiciebatur exitum neglecturus eſſem, dum ſolita forma iterum in aliam tranſiit. Haec qui-

quidem vltima forma quum rationem medendi requirat a vulgari maxime discernendam, et ipsa probe ab eadem discernatur fas erit. Quamuis febris in istam formam mutata vitae vix insidietur, et plerumque nullis adhibitis remediis vltro cesset, tamen, eadem neglecta, soli naturae ferius malum superare contingit, cuius gratis conatibus artis auxilium incaute latum penitus saepe refragatur, et impedimento est. Equidem et auctoritate illustris RICHTERI magis in ea sententia firmatus sum, cui ipsa natura quodammodo fauere videbatur. Auctor ille hanc febris biliosae conditionem a reliquis distinguit, in libro saepius citato, cuius in initio tantum ea se propositurum esse profiteretur, et vere proponit, quae, experientia edoctus propria, ad artem medicam rectius exercendam aliquid conferre posse arbitretur.

Ad signa praecipua, quae in cognoscenda hac febris biliosae specie non negligenda sunt, pertinere videntur 1) febris vis parum diminuta, remediis euacuantibus satis adhibitis, nec vllis fere for-
 dibus biliosis in tubo intestinali amplius conspicuis,
 2) signa bilis humoribus admixtae horumque naturae inde mutatae, a) color flauus conspicuus in tunica coniunctiua oculi et qualibet particula cutis subtiliore, iuxta alas narium et angulum oris, item inter dimotas rugas seniles, b) maculae vel pustulae cutis, erysipelas, peticulae, exanthe-
 ma miliare, rel. 3) procliuitas singularis ad sudoris

et lotii excretionem huiusque color croceus. 4) absentia reliquarum caussarum. Quae quidem signa si obseruantur, ad naturae conamina decet artis auxilium rite applicare, humores apto potu, nec ingrato, nec parco diluere, admixtis resoluentibus mitioribus, aut remediis, quae vitium quoddam humorum adiunctum corrigere possint, praecipue acido quodam vegetabili. Cutis rigidior balnei tepidi vsu continuato emollienda erit, quo simul ipsius spiracula aperiuntur, et humores magis ad superficiem corporis alliciuntur, regimine diaphoretico haud neglecto, dum natura hac via materiam corpori infensam dimouere velle videatur. Remedia, quibus alias sudor excitatur vel promouetur, postquam febris paullo diminuta est, applicari debere existimo, at quae corpus grauius irritant, aegroti ratione habita, plane exulare. Si natura magis lotii excretionem eligere creditur, eam modo humores diluendo et apto regimine, non remediis, quae prae caeteris renes stimulare putantur, licebit adiuuare.

§. 9.

DE FEBRE BILIOSA PVTRIDA.

Inter eas febris biliosae formas, quae propter singularem curam, quam postulant, a se inuicem distinguendae esse, et tanquam varize

riae huius febris species considerandae videntur, non infimum locum occupat ea, in qua praeter symptomata febris biliosae propria simul bilis putredine corrupta apparet, quae, quamvis, ab initio saltem, ab ea specie, quam antea gastricam nominaui, solo hoc symptomate discrepet, tamen ob summam, quam sananti iniungit cautionem et ob diuersam medendi rationem, iure separari potest et debet. Non inepte hanc speciem *putridam* vocari mihi persuadeo, licet maximus medicorum numerus, praecipue omnes, qui morbos quoslibet, quibus corpus humanum laborat, modo ab officio neruorum turbato et laesa sensibilitate deriuandos esse censent, iam solum nomen horrescentes, longe aliter sentiant. In ipso corpore viuo sine dubio propter vim vitae prouidam vera putredo non deprehenditur, et febris, cuius symptomata systema neruosum maxime affectum, et humores dissolutos produnt, ex peruersa de ipsius caussae opinione male putrida vocari solet, ex foliis symptomatibus rectius forsan *neruosa colliquatiua* nominanda. Ex his vero non efficitur, etiam febrem biliosam aequae absurde putridam vocari. Bilem enim in vase quodam asseruatam in loco calidore, nec aeris vi obnoxiam, citissime leuia signa putredinis edere, mox, sicuti plurimas alias partes animales, vere putrescere, inter omnes constat; sed bilem reconditam in intestinorum canali, tanquam materiam excrementitiam, in quam vis vitalis

lis semper parum agere videtur, eadem languidior facta, minus putredine corrumpi posse credemus? Nonne hic facilius putrescere incipiet, quam ob ipsius naturam plerumque mutatam maxime ad quamlibet corruptionem inclinare debeat, et quam aestus febrilis, quo totum corpus uritur, ad corruptionem quamcunque excitandam et promovendam aptissimus sit? Accedit, quod alias in tractu intestinorum vis vitalis putredinis vim non semper arceat, quippe ingesta nonnunquam, quae alio excernuntur, putredinis signa manifesta ostendant. Nam ipse quidem odor et aliae qualitates sensibiles ab aliis rebus putredine dissolutis ista non differre testantur.

Antequam vero de diagnosi huius speciei febris biliosae agatur, oportet me differere de funesto quodam errore, qui, prohi dolor! nondum in libris praestantissimorum medicorum, sane non in honorem artis et commodum miserorum hominum, neque castigatus est, neque emendatus, quoniam aliter de hac diagnosi male egisse sine dubio existimarer, et quoniam haec quaestio tanti esse videtur, ut, si modo quempiam in hocce vitium haec scriptiuncula attentioem reddiderit, et ad istud scriptis emendandum paratum, me non perperam huic opusculo operam impendisse, et de multis hominibus bene meruisse gloriarer. Nullum scilicet discrimen in doctrina de febre biliosa putrida, pituitosa putrida et nervosa colliquativa, vulgo sanguinea

guinea putrida, inter tam cognatos morbos, factum esse memini, quod ad eorum variam indolem, accuratiorem que diagnofin et medendi rationem aliquid conferat. Morbos quidem istos, hominum generi prae reliquis inimiciffimos, a fummis medicis haud raro ita curari conflat, vt remedia, quae antifeptica putantur et nominantur, promifcuae aut omnia fere fimul adhibeantur, vt agyrtae, non medicos cernere putares. Si quando fymptomata cuiusque horum fimilium morborum propria accuratius explicata erunt, et ipfa cuiusque natura fane melius cognofcetur, decurfus longe melius obfervabitur, iudicium verius de ipfius vi et exitu feretur, et remedia fingulis maxime accommodata rectius eligentur. Adhuc vero medici, dum, coeci quafi ad curationem atrociffimi morbi fe accingunt, ab omni parte peccant. Calorem mordacem inter notas praecipuas febris fanguineae putridae referunt, fed quo iure, nefcio, quoniam equidem hunc calorem intolerabilem modo tunc obfervavi, quum febris biliofa praecofferat, nunquam vero post febrem pituitofam putridam antegreffam, et quum natura morbi huius vix talem calorem in ipfius decurfu exfpectari finit. Nunquam, certe rariffime, cauffae febris fanguineae putridae ratio habetur vel remotae, vel proximae, quamvis talis difquifitio ad prognofin formandam quam plurimum conferre debeat, fi forte ad curationem melius infititendam minus prodeffet. In-

primis vero in febre sanguinea putrida, vti iam exemplo modo allato elucet, considerandum videtur, num febris biliosa, an pituitosa praegressa fuerit. Rarius enim febris ista ita derepente instat, vt gastrica irritatio antea nulla conspiciatur. In tali febre pituitosam infecuta magis sudor colliquatiuus et haemorrhagiae occurrere videntur, quam si febris biliosa anteiuit. Eodem fere modo etiam remedia magis secundum febris variam indolem varia adhibenda erunt. In febre biliosa putrida acidorum omnium, praecipue vero vitrioli, eximia virtus videtur, nulla vero aut sane perexigua in febre pituitosa putrida; non contemnenda, at dubia in febre sanguinea putrida. Excitantium usus, in primis vini nobilioris et camphorae, plurimum, in febre pituitosa putrida efficere posse videtur, in sanguinea putrida vero dissolutionem humorum augere, in febre vero biliosa putrida non multum prodesse.

Sed missis his, signa febris biliosae putridae recensenda erunt, quoniam diutius iam, quam par sit, his quaestionibus me indulisse censeo, cuius tamen delicti veniam et materiae grauitas adhuc sine dubio nimis indigestae, et cupido in tam funestam et grauem negligentiam maiorem forte attentionem excitandi conciliabunt. Omnia vero signa, quae huc spectant, quum haec species fere gastricae tantum indolis esse videatur, potissimum ex hoc fonte petenda erunt. Commemoratu digniora
for-

forte sunt; 1) foetor oris putridus, 2) sapor putridus; 3) lingua materia nigrescente et firmiter adhaerente obducta, vel tenuiori et quasi pultacea illita; 4) colica nonnunquam cum abdominis tumore coniuncta; 5) excretio alui foetidissima, nec raro involuntaria.

In hac specie febris biliosae sananda medici erit vires follicite sustentare, biliosamque colluuiem intestinorum corrigere potius, quam demere. Emeticorum usum, si morbus forte desiderat, summam cautionem requirere confido, ne, effectu expectato irritato, alius istis saepe funestissimo ordine moueatur. Itaque tale remedium eligatur, quod rarius solita vi priuatur, et emplastro vesicatorio parti epigastricae abdominis applicato, et irritamentis aliis quibuscunque in subsidium vocatis tristis ille euentus arceatur. Aluum catharticis remediis mouere longe rarius adhuc consultum erit, quoniam magis virium prostratio, quam materiae biliosae irritatio et resorptio vitae discrimen adducit. Attamen nec alui obstructio per aliquod tempus sine damno insequente durabit, sed quum sentina illa tam cito auferenda sit, quam virium conditio permittat, remediis solitis aluinam excretionem modicam medicus restituat, quam nimis frequentem factam, et virium diminutionis grauioris causam temperet. Interim sordes intestinales in corruptionem proniores omni studio corrigendae sunt, quod quidem optime acido vitrioli diluto cum syrupo
que-

quodam commixto, vel aceti vini ope perficiatur. Nec omittuntur ea, quibus vires diminutae augeantur, inter quae tamen corticem peruuiianum arnicae radici anteponebam, fere deletae vero aptioribus remediis suscitentur.

DE FEBRE BILIOSA LARVATA.

Hoc nomine febris insigniri solet, cuius gravissimum symptoma farrago biliosa habenda est, sed tamen adeo obscura, vel irritationem adeo anormalam ciens, ut difficulter dignosci queat. Ex quo tempore artis medicae eximium decus, STOLLIVS, meliorem febrili biliosae medendi rationem docuit, plurimosque morbos et febriles, et non febriles a bile proficisci exemplo pariter et scriptis docuit, qui longe alius generis videbantur, discipuli viri celeberrimi alique complures ipsius castra secuti, in rem novam attentiores facti, mirum effectum plurimis verbis praedicabant, quem post cathartica, imprimis vero emetica, quae fere sine ullis naturae indiciis exhibita magnam bilis copiam projiciebant, insequi viderant. Sed, salva reuerentia, quae summo viro debetur, et quamvis innumerarum fere observationum saepe absconditam biliosae febris naturam feliciter detectam fuisse testentur, tamen dubiis quibusdam vexor, quae hanc methodum paullo restringendam, nec tantis laudibus effe-

rendam

rendam esse admonent, quae hic afferre liceat. Primum persuasus sum, magnam copiam bilis in ventriculo latere posse, quae cum febre, quo simul corpus afficitur, nullo nexu iuncta, neque ipsius causa, neque effectus sit, et nisi quaedam commotio organorum biliosorum adest, aut stomachus ab hac insolita biliosa mole irritatur, tantos systematis nervosi tumultus, quales febriles sunt, a materia tam inerti vix proficisci posse arbitror. Deinde plurimae febres causis adeo absconditis oriuntur, ut sollerti inuestigatione easdem eruere non liceat, quare in visibiles et vulgares perperam inquirens medicus non statim ab exploratione desistat, quod nisi saepe factum esset, tandem irritamentum apparuisset, maioris momenti, quam quae bilis coagulo attributum est. Postea facile falluntur, qui, quum post vomitorium propinatum magnam bilis copiam eici et febrem diminui viderint, hanc bilis euacuationem causam esse febris diminutae contendunt, et a philosophis propter tam audax iudicium merito irridentur. Tum male egisse puto hos doctrinae de febre biliosa larvata laudatores, dum oculos modo in vim emetici minorem conuerterunt, non vero animum in maiorem et subtiliorem, qua systema nervosum afficitur, et humores magis a partibus internis ad externas protruduntur. Quare sine dubio factum est, ut febris diminutio a nouo stimulo nervorum vel a transpiratione promota pendens bili simul profusae saepe temere fuerit adscripta. Praeterea nec bilem a

cohaesione et colore naturali diuersam semper in ventriculo antea latuisse conseo, sed prioribus vomendi conatibus in ventriculum posterioribus ex ore proiectam esse. Nam qualitates istae praeternaturales non satis probant, bilem iam ante aliquod tempus in ventriculo latuisse, quum post peruersam hepatis secretionem antecedentem materia praua biliosa in vesicula fellea seruari et magis inspissari queat. Postremo et hoc modo morbi non pauci vi quasi coacti esse videntur in eam formam transire, quam medicus naturae conaminum et mandatorum malus interpret ei propriam esse sibi finxerat.

Notae, quibus hanc absconditam febris biliosae naturam, declarari putant, fere sequentes sunt: 1) indoles morborum epidemica vel endemica; 2) remissio symptomatum febrilium manifesta; 3) pulsus inflammatorio mitior, melior neruoso; 4) caloris vis moderatior; 5) urina crocea; 6) oculorum quasi lacrymis suffusorum nitor; 7) color ex flauo virefcens ad latus narium et angulum oris; 8) labii inferioris tremor in locuturis; 9) lingua tremula, dum exferitur.

De curatione, dum haec signa apparent, instituenda modo notandum erit, emetica praemissis plerumque resoluentibus non paucis; maximam vim exferere; a qua magis febrem minui mihi persuadeo, quam a copia bilis minuta.

Sed,

Sed, quum ex consilio mihi proposito et pro huius libelli limitibus de febris biliosae notione et variis speciebus satis differuisse mihi videar, nimis forte lectoribus, liceat ad alteram dissertationis partem transire.

SECTIO II.

DE REMEDIIS IN FEBRE BILIOSA VSITATISSIMIS.

§. 10.

DE RESOLVENTIVM NECESSITATE.

Bilem, in ventriculo et intestinis retentam, donec euacuare possimus, soluendam esse scriptores fere omnes praecipunt, qui hanc materiam pertractarunt, attamen nihilominus remedia resolventia parum necessaria esse censeo. Ipsa natura bilis satis superque docet, eam non facile coagulari, nec ventriculo, nec intestinis adhaerere posse. Nam quomodo liquor iste, qui potissimum ad faciliorem chyli secretionem destinatus esse creditur, et idcirco cum nutrimentis ventriculo ingestis intime commisceri debet, cito in glutinis naturam poterit abire? Per longum tempus in vesicula sibi destinata bilis asseruari potest, quo quidem in loco et particulae aquosae plurimae forberi et auferri videntur, et

tamen bili tenuissima canali emissae maxima vis inest in praeparando et fecernendo chylo. Praeterea solubilis potius materia dicenda erit, quam ad coagulum ineundum prona, quae lotium tingere, et via, qua in intestina ducitur, praeclusa, vascula minutissima implere, in quae sanguis ipse penetrare nequit, imo albidum colorem oculi in flauum mutare potest. Quae dum affirmare audeo, probe memini, bilem in vesicula, in qua secreta afferuntur, nonnunquam in maxima concrementa coire, ut in lapidis formam et indolem mutatam esse crederes, imo in ipso ventriculo non raro in massam glutinosam concrefcere. Ex hisce bilis mutationibus vero nullo modo colligere licet, ei naturam esse glutinosam. Plurimi corporis liquores saepenumero breui tempore adeo immutantur, ut praeternaturalis conditio a solita quam maxime abhorreat, nec huius indoles ex istius qualitate cognosci queat. In febre vero biliosa maiorem facilitatem in molem spissiore coeundi bili tribuendam esse nec ratio vlla docet, nec experientia. Nam plerumque haud exiguum temporis spatium requiri videtur, donec fellis natura adeo immutari possit et in eam conuerti, quae officio grauissimo ei destinato maxime repugnat. At in biliosa febre, bilis ut plurimum breui post antegressam hepatis irritationem in stomachum profusa vario modo in conspectum venit, nec inter febriles secus, quibus intestinorum irritabilitas plerumque

que augetur, diu hoc in loco morabitur. Nonnunquam bilem spiffiorem et viscidiorem vomitu rejici cernimus, saepiffime vero, praefertim in biliosa febre genuina, tenuiorem et bilis coagulum, si quod in hac febre excernitur, iam ante ipsius impetum in ventriculo adfuisse vero fimillimum est, nec cum febre coniunctum, sed modo fortuito accessisse. In hanc sententiam plurimos dudum abiisse, et resolventia remedia in febre biliosa curanda rarius adhibuisse autumo, si naturam bilis et febris biliosae magis considerassent, atque hanc curatius a pituitosa distinxissent, si in praecedentem hepatis irritationem magis animum conuertissent, et discrimen symptomatum cum colluie biliosa recenti vel sentina inueterata coniunctorum, minus neglexissent.

§. II.

DE DAMNIS IN FEBRE BILIOSA AB INCAVTO RESOLVENTIVM VSV TIMENDIS.

Sicuti ergo comoda pauca vel dubia a resolventibus medicamentis hac in febre adhibitis proficiscuntur, ita e contrario damna certa et maxima inde timenda iis uti distuant, nisi necessitas quaedam urgeat.

Potiffimum hic considerandum est, bilem, si ista remedia propinantur, diutius, quam fas est, in intestinis morari, et ideo magis partem resorptam in sanguinem transire, et febris vim

D et

et durationem augere. Alia quidem occasione medici anxie resorptionem fordium intestinalium timent, atque omni studio auertere tentant, saltem non promouere, licet pauca vel nulla fere fordium vestigia compareant, quae si vere adsunt, propter viscidam indolem et particulis acrioribus destitutae non multum timoris iure excitare possunt; sed in hac febre farraginem biliosam fere semper ab antegressa hepatis irritatione pendentem, nulla ipsius originis habita ratione, ita tractant, ac si ex materia intestinis affixa non solum bilis intestinalis copia, sed et ipsa febris originem ducat. Quantum vero damnum hinc miseris aegrotis inferatur, elucet ex subtilitate et solubilitate particularum biliosarum, ex inde oriunda facilitate, qua bilis ab maximis et innumeris ostiis vasorum intestinalium sorbentium recepta sanguini redditur.

Sed aequae tristis, imo tristior effectus alius nonnunquam insequitur incautum istorum remediorum usum, scilicet procliuitas fordium ad aluinas excretiones, quae vomitorii vim longe praestantior non modo irritam reddit, sed et vires quam maxime infringit, adeo, vt aegrotus nonnunquam solo hoc emeticorum funesto effectu animam esse cogatur.

Sed vt istud remediorum genus resorptionem et procliuitatem ad aluinas excretiones pessimam vel ciet, vel auget, ita simul bilem, quam loco incongruo nimis morari cogit, malo nomine immutat. Nam quum materia ista in corruptionem
pro-

prona, et ob virium languorem in eam procliuor diu in loco calidiore detineatur, in quo feruari eam natura noluit, et ubi corruptio longe facilius locum habet, quam in qualibet alia corporis parte, iam ex hoc efficitur, damnum saepe grauissimum et irreparabile hoc modo a medico, salutem ferre cupiente, procreari.

Nec minus ipse tubus intestinalis pessime afficitur ex immoderato aut diuturno resoluentium usu, quem non, sicuti vulgo fit, tanquam vilissimum vas ad materiam excrementitiam afferuandam, considerare fas est, e quo praua quaeuis materia penitus delenda sit. Medicos vero vix aliter sentire iudico, qui magis vanis somniis, quam naturae consiliis obediētes, materiam saepe innoxiam perniciosissimi veneni instar tractant, et in febre biliosa latentem saburram penitus dissoluere et eluere nituntur. Sed mucii intestinalis defectus, organi immensae superficiei nimis aucta, irritabilitas et laxitas, feri immodicus affluxus, humorum digestionem inferuentium praua quantitas et qualitas, nexus inter intestina et alias partes, praecipue cutem, intercedentis vitium memorabile resoluentium usum, praesertim per aliquod tempus continuatum, insequi solet.

§. 12.

DE MOMENTIS IN RESOLVENTIVM VSV
SPECTANDIS.

Interim grauissima ista mala neutiquam nos ab usu resoluentium deterreant, sed insipienter po-

tius ad momenta, quae in febre biliosa eadem adhiberi iubent, curatius exponenda. Maxime haec remedia conuenire videntur 1) si propter aestum febrilem et inde ortam siccitatem et humores ventriculi et intestinorum nimis reforptos, paucissimos vero iterum exhalatos biliosa materia nimis condensatur vel lateribus intestinorum affigitur. Hinc quando plura signa, inprimis conditio linguae, denotant lenia resoluentia, non male exhibentur, sed praecipue fordes diluendo optime dissoluuntur, cui quidem rei larga quantitas grati et apti potus sensim hausta potissimum inferuiet. Aptissimum hoc remediorum genus videtur, 2) si bilem spissiore et in coagulum concretam adesse suspicamur, 3) si pituitae copia cum bile coniuncta apparet, Sed de his vtrisque casibus potissimum ad nexum respiciendum erit, qui inter haec symptomata et ipsam febrem intercedit, et quo magis illa fortuito modo accessisse putantur, eo minus usum resoluentium postulant.

Sed, vt momenta ista indicant, quando resoluentia in febre biliosa adhibenda sint, ita non minus alia quaedam afferri fas est, quae doceant, qualia et quam diu applicanda sint. Ad haec inprimis pertinere videntur, 1) sordium natura, proclivitas ad corruptionem, turgescientiae gradus et differentia; 2) conditio aegroti, praesertim conditio ventriculi et intestinorum, sensilitas, laxitas, dispositio ad diarrhoeam vel ad alui obstructionem: 3) morbi indoles, vehementia, duratio,

tio, decursus, symptomata fortuito adiuncta vel in posterum expectanda, 4) ratio medendi, effectus resolventium, praesens vel olim observatus, remedia postea adhibenda: 5) externa, constitutio epidemica, rel. Quae quidem momenta, si quis medicus non negligit, remediis non facile abutetur, quorum abusus saepe adeo perniciosus est, praecipue in febre biliosa, ut quemlibet salutarem artem excerpenti et de hominibus bene mereri cupienti summam cautionem iniungere debeat.

§. 13.

DE PRAECIPVIS EMETICORVM EFFECTIBVS.

Emeticorum effectum, qui sensus ferit, evacuationem scilicet, unicum medici non pauci existimare videntur in febre biliosa subigenda, quem alvinae excretioni potissimum ideo anteponunt, quod hoc modo contenta ventriculi citissime removeantur. Equidem vero emeticorum virtutem insensibilem anteponerem manifestae, topicae universalem, qua in totum systema nervosum potentissime agunt. Argumenta, quibus haec sententia probetur, praebet iam arctissimum vinculum, quod inter ventriculum et cerebrum esse observatur, nec minus singularis ipse vomitorii effectus, a quo saepe nihil e ventriculo rejicitur, et nihilominus ipsa febris maxime diminuitur vel adeo dispellitur. Praeterea vomitum in morbis, in quibus nervorum vis et actio praecipue laesae esse videntur, maxime

conducere, scriptores plurimi perhibent, et illustris RICHTER ingenue profitetur, se non remedium efficacius in avertendo vel infringendo epilepsiae periodicae reditu nosse, quam vomitorium breui ante ipsum impetum propinatum. Insignem etiam vim emeticis esse assultus febrilis diminuendi vel fugandi, febris intermittens docet, quae, dum medici ex HÆNNI exemplo vomitoria cane peius et angue fugiebant, per longissimum tempus durabat, et etiam nostra aetate, ipsius natura et medendi ratione melius cognita, serius superatur, si modo fordes purgantium ope eluuntur. Constat etiam, post vomitorium hac in febre, natura non renuente, breui ante frigus exhibitum, huius et aliorum symptomatum vehementiam admodum decrescere, vel prorsus cohiberi. Equidem etiam, mercenarium robustiorem febre intermittente pituitosa quartana, et quidem grauissima laborantem, modica vomitoria exhibita vomendi nimis cupidum, adeo ventriculum irritasse vidi, vt nifus vomendi per dies aliquot continuaretur, et demulcentia et antispasmodica quaeque initio reiicerentur. Vir iste, quum amara fastidiret, et solito tempore assultum febrilem non redire obseruaret, roborantibus uti recusauit, et solo nifus vomendi sanatus est, nec, quantum noui, unquam postea febris vestigia apparuerunt.

§. 14.

DE EMETICORUM INDICATIONE.

De emeticorum vi neruina ad ea momenta transire licebit, quae emeticum in febre biliosa exhiberi iubent. Hic modo signa fordium et quidem vom
mi

mituritionem iam excitantium in febre biliosa spectanda esse plurimi scriptores admonent. Attamen, quod pace eorum fiat, equidem potius contendere, etiam sine his turgescientiae signis emeticum ad fordes evacuandas porrigi posse, nonnunquam quoque, sed rarius ex alia ratione. Simul atque iure quodam suspicari licet, bilem recens secretam in ventriculo latere, iam hoc ipso, nisi siccitas faucium et linguae adhaerit, statim vomitorium postulari videtur. Bilem modo secretam, licet tenuiorem esse antea probare annifus sim, stomacho magna copia inesse poterit, nec fauces tamen, neque intestina irritabit. Nam saepe materia biliosa vomitur, ob spissitudinem et alias qualitates, non recens habenda, nec homines ulla signa, quae nimia bilis in ventriculum effusa edere solet, se sensisse affirmant. Nec minus in febre haec signa abesse posse, ipse obseruavi.

J. LEISTER mercenarius XXXI. annos natus, febre, ut mihi quidem videbatur, catarrhali laborans, cum paucissimis bilis et plurimis signis pituitae coniuncta. Resolvente congruo adhibito, equidem vomitorii porrigendi cupidus in signa quaeque fordium furtim vergentium potiora diligenter inquisiui, nec vlla inueni, et ad aluum vergentium paucissima. Itaque, quum lingua humidior motas fordes ostenderet, sine naturae monitu vomitum ciere nolui, pulueremque radice jalappae cum vnico tartari emetici grano commixtum obtuli. Postridie laetabundus aeger narrauit, se magnam pituitae et bilis copiam vomitu reiecisse, et iam insigne leuamen sentire.

Sicuti ergo bilis, in stomacho contenta, quae nondum mota videtur, siue potius nec fauces, nec

intestina fortius irritare, quam satis tenuem esse liquet, statim vomitorii ope remouenda erit, ita nec indicia fordium biliofarum ad aluum tendentium ab istius vsu nos deterreant. Nam si leniora sunt, nec per aliquod tempus perdurant, vix tantam fordium copiam e ventriculo et intestino duodeno penitus iam elutam esse, ex mea quidem sententia denotabunt, nec, adhibita quadam cautione, in intestina protrudent. Inprimis vero emetica vel sine fordium turgentium signis, vel minus gratis applicari hac in febre suadent systema neruotum hoc vel alio modo grauius affectum, et perspiratio cutanea praeclosa. Quo citius enim remedia ista efficacissima in casu modo recensito in vsum vocari possunt, eo facilius febrem ipsam minuunt, neruorumque turbas vel languorem tollent, siue exhalatione cutanea restituta morbi fomitem maximum vel causam ipsam auferent.

§. 15.

DE EMETICORVM CONTRAINDICATIONIBVS.

Quamuis praeclarissimi medici nostra memoria statuant, emeticum, natura duce, exhibendum in febre biliosa paucissimis rebus prohiberi, equidem hanc sententiam non plane meam facere poteram. Numerum eorum momentorum, quibus quodque vomitorium vetari medici olim opinabantur, maxime diminuendum esse non repugnabam, tamen quaedam superesse videbantur, quae saltem in febre mitiore, nisi vbiuis, emeticorum vsum neutiquam permitterent. Experientia iam hanc sententiam mutandam esse non dubiis monitis me docuit, qua ductus equidem febrem plerumque periculosiorem esse iudico, quam

quam effectus, quos emeticum in quibusdam hominibus exeruiff: traditur. Praecipue vero duplici occasione in hac sententia confirmatus sum, quum semel emeticum non temere neglectum summum vitae discrimen accelerare vidiffem, alio vero tempore vomitum maxime timendum pro damno leuamen afferre.

A. GRAEFENSTEIN, vir nondum XXX. annos natus, subtiliore corporis structura et sanguinis abundans post subitum frigus febre biliosa correptus est. Emeticum, quod iam conducere videbatur, recusauit, quoniam haemoptysin biennium ante toleratam et herniam nullo retinaculo coercitam iure suo timeret. Quae simulatque audiui, modica venae-sectione instituta, et hernia vinculo quodam retenta, periculum quodue arceri posse affirmans, timorem discutere tentauit, sed perperam. Eligere oportuit me inuitum pro vomitorio remedium aluum laxans, praesertim cum febris mitior et aegrotus haud debilis, vi ipsius irritata, in posterum emetico forte adhuc locum esse, sinerent sperare. Quod timueram, etenit, alui excretio bilis copiam ad corruptionem proniorem factam, et adhuc, sed leuius fauces laceffentem, non diminuerat. Statim ipecacuanhae radix oblata est, nec recusata, venaelectio vero propter corruptionis bilis manifesta signa omiffa. Emeticum tunc vi solita destitutum aluum mouit, tanta debilitate insequente, vt omnes de ipsius salute desperarent. Febris enim in putridum conuertebatur, quam tandem, licet ferius, sola natura deuicit, artis quodue efficacius auxilium consulto ablatum reuens, leuiore modo quodammodo parum adiuta.

E. M. GRAEFIN ancilla annos XXIIV nata, corpore robustiore et sanguinis pleno, sanguinem iam ante

biennium vomuerat, et denuo vomere coeperat. Caussa praedisponens huius mali ipsa sanguinis copia videbatur, quae singulari quodam irritamento ad ventriculum aduehebatur. Tunc enim maximo volumine, summa duritie et eleuatione notabilis a parte hypochondriaca dextra abdominis ad sinistram vergebat, scrobiculum cordis oblique transiens, qui, num ex hepatis obstructione ortus fuerit, neene, non satis liquet. Harum caussarum ratione habita, instituta curatio malum nunquam profus abigendum, pro tempore tamen consopiebat. Post rixas muliebris bilis indicia in conspectum venerant, cum motibus quibusdam febrilibus coniuncta. Hanc, emeticum horrefcens, per aliquot dies solis cathartecis remediis dimouere studui, at incassum. Forte potionem salinam, cui tincturae rhei vncia vnica admixta erat, propinans solitos vomendi conatus fenfit, sed pro sanguine bilem multam vomuit, conatu ter repetito, nec malo vlllo, magno vero leuamine insequente. Paucos post dies, altercatione iterata, et malum recruduit, quod iam, natura duce, paucis ipecacuanhae granis vomitu caute concitato, neque feliciter, vt prius, auferebatur. Sed his allatis exemplis, nimium pauorem mittendum esse, neutiquam in temerariam audaciam mutandum, medicum iuberi arbitror. Perneccesarium sine dubio semper erit, officium in naturam rerum, quae emefin institui disuadeant, in indolem et vehementiam febris et in ipsius aegroti conditionem quam diligentissime inquirere ante, quam anceps remedium hoc vel eligatur, vel damnetur.

DE EMETICORVM EFFECTV PROMENDO.

Non perinde esse, num emetica vomitum ci-
vant, an ad aleum ruant, iam ex iis, quae antea
dicta sunt, satis superque elucet. Plurimi scripto-
res exempla perhibent, e quibus patet, irritum vo-
mitorium, praecipue in febre biliosa, mortem infe-
cutam fuisse, et gravissima mala inde nasci in ex-
cercenda arte medici fere quotidie experiuntur.
Sed quum tanta calamitas, tantaeque querelae ab
hoc tristissimo euentu excitentur, magnus (puto)
erit numerus medicorum, qui tam graui malo lit-
teris mederi tentauerint, magnusque numerus reme-
diorum, quae ei maximo cum fructu opponantur.
Res, proh dolor! non ita se habet. Plurimi que-
rantur, neque ullus est, qui desperatae rei scilicet
opem ferre audeat. Ipsae duo iuuenes misere perire
vidi, a natura ad vitam longiorem destinatos, qui-
bus forte saeva febris pepercisset, quibusque reme-
dia ista non sine vomituritionis indiciis a me oblata
fuerunt, vidi virum strenuum, patrem prouidum,
quatuor infantum vnicum subsidium, hoc modo iam
periturum, quem praeter spem meam seruare mi-
hi concessum est, vidi maritum iuuenem fere coniu-
gi amantissimae ereptum. Quae, cum animi sum-
ma commotione vidissem, admodum dolui, medi-
cos in tantum infortunium modo oculos, nec
animum aduertisse, nec de hoc minuendo cogitasse.
Utinam sperare liceat, fore, vt iudex quidam in pa-
gellis litterariis criticis hac scriptiuncula breui peri-
tura forte admonetur, vt hanc calamitatem
publice debitam attentionem excitaret, et neque
piam, neque sapientem inertiam alta voce in ore
paret. Tunc tali euentu rex quaterque beatus hoc
opus-

opusculum primus obliuioni tradam, quo maeris me profuisse putabo, quam si librum scribendi arte volumine huic plane contrarium exarassem.

Iam si ea ipsa consideramus, quae in tam accipiti casu, in quo vita maxime periclitatur, adhibenda videntur, paucissima esse confidendum est. Plerumque ipecacuanhae radicem pro tartaro emetico eligendum, cum oxymelle squillitico commiscendam, et emplastrum vesicatorium parti epigastricae abdominis imponendum esse scriptores moneant. Sed equidem saepius et ipecacuanhae puluerem cum oxymelle squillitico adeo commixtam visolita destitui, et laxantis vim exferere vidi. Nonquam vero hanc rem ita miratus sum, quum vix aegrotum vocasses, hoc euenire vidissem.

Ne vero equidem cum reliquis miseriam summam ab irrita vomitorii vi saepe oriundam, et medelae inopiam questus esse videar, sed et pro viribus viam munire, qua miseris succurratur, periculum certe facere mihi licebit hac de re meliora tradendi, quamuis hoc momentum non tironis ingenium et experientiam, sed veteranorum medicorum et artis principum coniunctum studium requirat.

Ante omnia causae variae eruendae sunt, quae vomitorii effectum irritum reddant. Primum ipsum vomitorium non iusta quantitate aut qualitate, qua ad stimulum sufficientem excitandum opus est, exhibitum, in causa esse videtur. Sic e. g. tartarus emeticus nimis parua dosi vel nimis dilutis, vel non optima methodo praeparatus, radix ipecacuanhae ante longum tempus in puluerem redacta, vel nimis crassa (quoniam praecipue cortici huius radici maximam vim inesse referunt, vel

vel forsan ipsa forma fluida emeticorum ad eorum effectum frustrandum multum conferre possunt. Deinde conditio corporis aegroti hic neutiquam negligi debet, et notatu digna videntur. 1) Singularis proclivitas intestinerum ad aluinas excretiones, quae motum antiperistalticum excitari non sinit, 2) laxitas pylori, propter quam tam exigua moles emeticorum, imprimis vero fluida quaeque ad intestina rapiuntur, 3) irritabilitas ventriculi exigua, quae potissimum pendet a copia pituitae, qua latera eius obducuntur, a maiorum fibrarum muscularium rigiditate, a tunicis internis crassioribus, et ab insensibilitate systematis nervosi, 4) oesophagi et faucium vitium, 5) contentorum, (e. g. non satis dilutorum.) natura et copia. Denique etiam in rebus externis aut fortuitis causa ponenda esse videtur, inter quas regimen aegroti nominasse sufficiat.

Quum ergo ex his causis eae, quae potissimum in febre biliosa vomitorium effectui priuent et destituant, hic eligendae et considerandae sint, haec quidem attentione dignae erunt: 1) singularis dispositio ad aluinas excretiones, 2) laxitas pylori, 3) irritabilitas ventriculi exigua, praesertim ea, quae ab insensibilitate systematis nervosi proficiscitur, 4) contenta. propter nimiam siccitatem corporis nimis lateribus ventriculi affixa. Sed ne limites huius libelli nimis extendantur, quum nulla alia causa aequae grauis sit, quam exigua irritabilitas ventriculi, ab insensibilitate profecta, quumque in alia aut parum agere possimus, aut breui dignoscamus, quid nobis contra istas agendum sit, in ea modo persistamus, breuiter adiunctis quibusdam, quae et in alio casu ex parte conducent. Hic omni modo ista insensibilitas minuenda, et vomito-

torium irritandi (vi augendum erit. Lectis ergo medicamentis, apta quantitate et forma propinatis, super accedere debet potus non solum ingratu, sed et vi ventriculum irritandi praeditus, lenis faucis irritatio, titillatione, tussitatione opē nicotianae fumi inconsueti instituenda, irritatio scrobiculi cordis peracta, frictione, ipsa electrica leni commotione, emplastro vesicatorio, cuius tamen effectus tardior mihi videtur, quam ut hic, ubi plerumque periculum in mora erit, commode applicari possit, cuiusque loco rubefacientia vel alia fortiora irritamenta in usum vocanda sunt. Praeterea frictio corporis totius cum liquore quodam acriore instituta, sternutatio frequens, varii visus vel auditus stimuli et alia quaeque non omittenda esse censeo, quibus neruorum vis refocilletur atque animetur. De his subsidiis in tam periculoso statu ferendis forsan non pro rei dignitate, sed pro ambitu satis locuto mihi liceat modo addere, iam ante emeticum sumtum complures stimulos recensitos iam necessario adiuuendos atque postea per tempus sat longum continuandos esse.

§. 17.

MOMENTA QVAEDAM DE VSV
LAXANTIVM.

Pauca restant, quae de istis remediis, vel de ratione, qua adhibentur, si ad febrem biliosam spectas, proferam. His e remediis salina maxime in febre biliosa, ut in omni reliqua, in usu sunt, quae quum ex altera parte egregie prodesse putentur, ex altera grauissimum damnum inferunt, ad quod

quod medicos complures non satis animum conuertisse obseruau. Vir quidem insignis iis vulgo adferibit aestum febrilem diminuendi, sed maxime forte eam ob causam, quod salia, dum dissoluuntur, frigus maius excitent, quam ante sentiebatur. Sed iam dissoluta corpori humano immittuntur, et si stomacho soluerentur, hac virtute parum ad aestum temperandum a febre ortum valerent. Sed vero simillimum est, ea humoribus dissoluendis et partibus solidis relaxandis caloris vim aliquantum moderari, quare ab diu adhibitis tubum intestinalem admodum relaxari, et vires simul diminui medicus neutiquam obliuiscatur. Itaque in leuiore febre remedia amara iis non male connecti, sed ea, quae quam minime corpus irritent, aut tincturam rhei aquosam et recentem simul commode in usum vocari posse et debere mihi persuadeo.

Sed ratio vulgaris remedia ista applicandi mihi non minus arridet, quam ipsorum delectus. Iunguntur nonnunquam salia cathartica cum salino emetico, quam mixtionem, vt plurimum vim nimis vehementem exferere, nec satis dirigi posse confido, et citiorem fordium biliosarum expulsionem cum tanta virium iactura perfici, vt plerumque hoc negotium, tanquam nimis temerarium et tumultuarium, nec a natura iniunctum, iure mittere queamus. Sola etiam remedia cathartica vix ita applicanda erunt, quam vulgo fit, vt noua bilis exigua quantitate conspicua, semper validum quoddam laxans, saepe modo nomine lene, statim ad eam expellendam imbibatur. Etenim post aluum liquidam, praesertim post maiorem irritationem, obstructio modo leuior, modo grauior insequi solet, quam medicus haud semper enematum ope minuere potest.

est. Quare, nisi magnam bilis copiam auguramur, magis consultum erit alui excretionem ita dirigere, ut aliquoties per diem pro re nata rarius aut saepius intestinorum contenta deponantur, quo quidem modo plerumque non minor sordium copia elicitur, et viribus et intestinis mire parcitur.

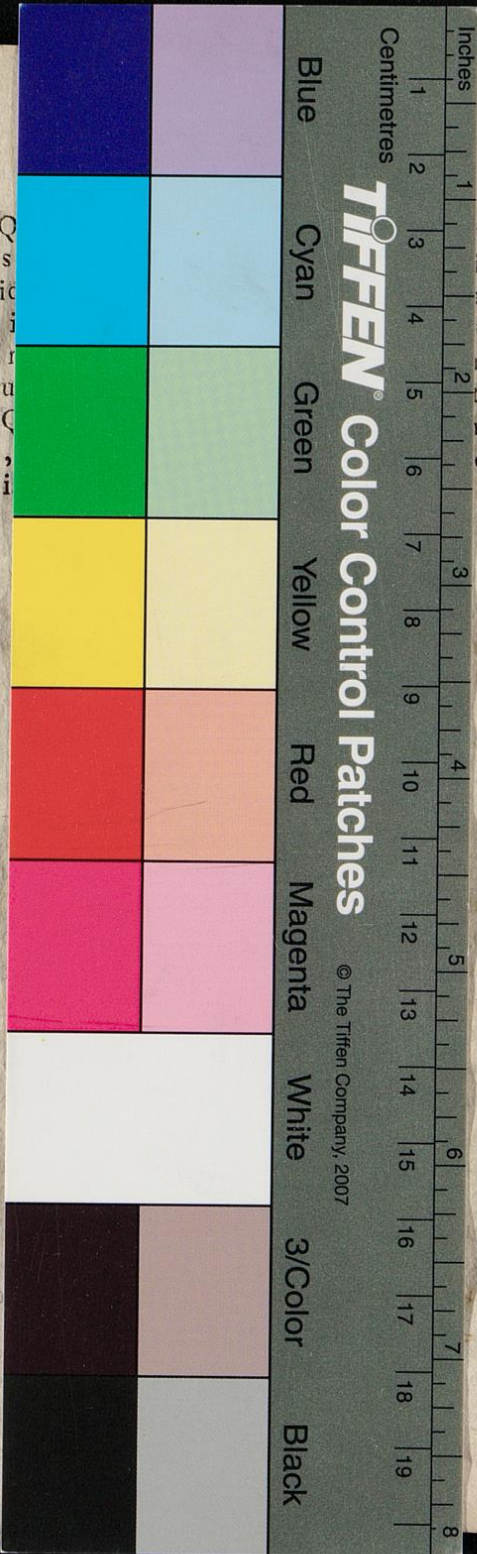
Quum vero instituti ratio plura addi non possulet, praescripti huiusce libelli limites vetent, finem iam opusculo imponam.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8

TIFFEN Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

64

est Q
magis
vt alic
pius i
dem r
elicitu
stulet,
nem i

ramur,
irigere,
aut fae-
no qui-
copia
tur.
non po-
ent, fi-